

Iwona Moczyłowska



Zestawienie bibliograficzne w wyborze na temat: przestrzeń szkoły

Niniejsze zestawienie jest subiektywnym autorskim wyborem publikacji na temat przestrzeni edukacyjnych. Znaczną jego część stanowią pozycje anglojęzyczne, co w pełni odzwierciedla mizერიę polskiego rynku wydawniczego dotyczącego omawianego tematu. Publikacje zasługujące na szczególną uwagę zostały opatrzone krótką notą informacyjną. Dostęp do materiałów online 26.02.2013 r.

Wybrane pozycje anglojęzyczne

- *21st Century Learning Environments*, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), 2006, <http://mphs.wikispaces.com/file/view/21st+Century+Learning+Environments+-+OECD.pdf>

Materiały wydane po międzynarodowej konferencji „Tworzenie środowiska uczenia się XXI wieku”, zorganizowanej w 2004 roku w Londynie przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (a ściślej jej agendę *Programme on Educational Building*) oraz instytucję brytyjskiego rządu zajmującą się edukacją: *Department for Education and Skills*. Publikacja składa się z trzech części: 1. omówienie głównych tematów związanych z innowacyjnym projektowaniem szkół, 2. wystąpienia ekspertów z całego świata, zaprezentowane na konferencji, 3. przykłady rozwiązań zastosowanych w budynkach szkolnych w Londynie i okolicy.

- *21st Century Schools. Learning Environments of the Future*, Building Futures London 2004, <http://dera.ioe.ac.uk/6568/1/2201.pdf>

Raport przygotowany przez ośrodek badawczy „Ultralab” w brytyjskim programie *Building*

Futures, wspólnym przedsięwzięciu dwóch organizacji (*Comission for Architecture and the Build Architecture* oraz *Royal Institute of British Architects*) stymulującym debatę na temat potrzeb społecznych związanych z architekturą obecnie i w przyszłości. Adresatem badania na temat środowiska uczenia się właściwego dla grup wiekowych 11-18 lat są projektanci, inwestorzy oraz rodzice i nauczyciele. Zawiera m.in. diagnozę stanu bieżącego oraz scenariusze przyszłości.

- *Architecture for Achievement: Building Patterns for Small School Learning* [w:] Bergsagel Victoria [red.] *Architects of Achievement*, USA 2007.

Prezentacja atrybutów nowoczesnej szkoły przedstawiona przez zespół amerykańskich architektów i edukatorów. Ukłon w stronę małej szkoły opartej o elastyczne przestrzenie, zapewniające warunki do kooperatywnego uczenia się i pracy metodą projektów. Autorzy wskazują na podstawowe zasady, które należy uwzględnić w projekcie budynku szkolnego: personalizacja, ukierunkowanie na uczenie się, współpraca, związek ze środowiskiem lokalnym oraz elastyczność i modyfikowalność.

- Barret Peter, Zhang Yufan, *Optimal Learning Spaces. Design Implications for Primary Schools*, Salford Centre for Research and Innovation in the built and human environment (SCRI) 2009 <http://www.oecd.org/education/country-studies/centreforeffectivelearningenvironmentscele/43834191.pdf>
- Bilton Helen, *Outdoor learning in Outdoor Learning in the Early Years: Management and Innovation*, Nowy Jork Routledge 2010 (pierwsza edycja 1998).

- *Building schools in the 21st century and Current thinking about learning for a lifetime*, Department of Education and Early Childhood Development, Australia 2009, http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/publ/research/publ/Building_schools_in_the_21st_century.pdf

Dwa raporty australijskiej instytucji rządowej zajmującej się edukacją, wypracowane w 2008 roku w programie badawczym *Research Interns Program*. Pierwszy dokument dotyczy projektowania szkół przyjaznych dla środowiska naturalnego oraz projektowania przestrzeni odpowiadających na potrzeby spersonalizowanego, kreatywnego i innowacyjnego uczenia się. Drugi raport poświęcony jest środowisku, w którym uczeń jest w centrum uwagi, oraz kwestiom związanym z uczeniem się przez całe życie.

- Clark Alison, *Transforming Children's Spaces: Children's and Adults' Participation in Designing Learning Environments*, Nowy Jork Routledge 2010.
- Day Christopher, *Environment and Children: Passive Lessons from the Everyday Environment*, Elsevier Ltd. 2007.
- *Designing for Education, Compendium of Exemplary Educational Facilities* OECD 2011.
- *Designs for Learning: 55 Exemplary Educational Facilities, Education and Skills*, OECD, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecl/education/designing-for-education_9789264112308-en
- Dorley Scott, Witthoft Scott, *Make Space: How to Set the Stage for Creative Collaboration*, USA i Kanada 2012.
- Dudek Mark, *Children's Spaces*, Architectural Press, Oxford 2005, <http://pl.scribd.com/doc/6686902/Childrens-Spaces>
- Dudek Mark, Bauman Dorothea, *Schools and Kindergartens. A design manual*, Birkhäuser 2007.
- Dudek Mark, *Spaces for Young Children: A Practical Guide to Planning, Designing and Building the Perfect Space*, National Children's Bureau Enterprises Ltd. 2012 (wydanie drugie poprawione).
- Ford Alan, *Designing the Sustainable School*, The Images Publishing Group, Australia 2007.

Autor, który ma w swoim dorobku ponad 75 projektów szkół, prezentuje kolekcję 45 szkół zrealizowanych przez jego kolegów w różnych częściach świata zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. W swoim subiektywnym wyborze szczególnie uwagę zwraca na piękne budynki, które dodatkowo wpływają pozytywnie na proces uczenia się dzięki m.in. dobrej akustyce, oświetleniu, kolorystyce.

- Knight Sara, *Forest School and Outdoor Learning in the Early Years*, Sage Publications Ltd. 2009.
- Knight Sara [red.] *Forest School for All*, Sage Publications Ltd. 2011.
- Kramer Sibylle, *Schools Educational Spaces*, Brun 2009.
- Lippman Peter C. *Evidence-Based Design of Elementary and Secondary Schools: A Responsive Approach to Creating Learning Environments*, USA 2010.
- Nair Prakash, Fielding Randall, Lackney Jeffery, *The Language of School Design: Design Patterns for 21st Century Schools Fully Revised 2nd Edition*, USA 2009, www.designshare.com/index.php/language-school-design

Dzieło trójki guru w zakresie architektury edukacyjnej, odwołujące się do teorii „języka wzorców” Christophera Alexandra. Publikacja poświęcona jest wzorcom budynków szkolnych. Jej struktura odzwierciedla 25 zasad, które są punktem startowym w projektowaniu budynków szkolnych. Zawiera modele graficzne, zdjęcia i opisy. Autorzy, wizjonerscy projektanci i architekci należą do największych kreatorów zmian w architekturze szkół. Poprzez portal DesignShare (www.designshare.com) mają globalne kontakty i wpływ na architekturę budynków szkolnych. Portal jest jednocześnie repozytorium artykułów ekspertów z całego świata na temat aranżacji przestrzeni edukacyjnych.

Mark Dudek, uznany ekspert w zakresie przestrzeni dziecięcych, zaprosił do współpracy nad tą książką innych znawców problematyki. Publikacja zawiera ich artykuły będące syntezą wiedzy teoretycznej i badań z różnych dziedzin: architektury, edukacji, rozwoju dziecka. W spójną całość spina je połączenie aspektów projektowania budynków szkolnych, placów zabaw itp. z pedagogiką i wiedzą na temat procesów uczenia się. Środowisko fizyczne traktowane jest tutaj jako trzeci nauczyciel, a dzieci mają głos, by wyrazić swoje potrzeby i wątpliwości.

- Pearlman Bob, *Designing New Learning Environments to Support 21st Century Skills* [w:] *21st Century Skills. Rethinking How Students Learn*, USA 2010, s. 117-147.

Artykuł jednego z głównych liderów reform edukacyjnych w USA dedykowany nowoczesnym budynkom szkolnym. Współczesne projekty w odróżnieniu od swoich poprzedników uwzględniają uczenie się we współpracy, angażowanie uczniów w proces uczenia się, rozwiązywanie problemów i komunikowanie się. Bogate e-portfolio autora oraz materiały na temat środowiska uczenia się XXI wieku dostępne są na stronie *New Learning Environments for 21st Century Learners*: <http://www.bobpearlman.org/Learning21/new%20learning%20environments.htm>

- *Reimagining outdoor learning spaces. Primary capital, co-design and educational transformation*, Futurelab 2008, http://www.futurelab.org.uk/sites/default/files/Reimagining_Outdoor_Learning_Spaces_handbook.pdf
- *The Third Teacher: 79 Ways You Can Use Design to Transform Teaching & Learning*, OWP/P Architects+VS Furniture+Bruce Mau Design, Abrams 2010.

Rodzaj poradnika dla architektów, projektantów wnętrz, nauczycieli oraz wszystkich osób zaangażowanych lub zainteresowanych edukacją, opracowany przez zespół architektów i projektantów mebli z trzech firm funkcjonujących na globalnym rynku. Odnosi się do relacji pomiędzy otoczeniem fizycznym i procesem uczenia się i oferuje 79 konkretnych pomysłów mających praktyczny wpływ na efekty uczenia się. Proponowane rozwiązania dotyczą problemów o większej i mniejszej skali, w całości stanowią przydatną kolekcję.

Artykuły w Internecie lub prasie zagranicznej

- Fielding Randal, *Exploring Six Principles of Sustainable School Design*, WISE Building the future of education, June 2012, <http://www.wise-qatar.org/content/exploring-six-principles-sustainable-school-design>
- Fisher Kenn, *Linking pedagogy and space*, Department of Education and Training (Victoria), Australia 2005, http://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/assetman/bf/Linking_Pedagogy_and_Space.pdf

- Jilk Bruce, *Design Down Process. Designing a school in Iceland with its users*, PEB Exchange, Programme on Educational Building 2002/2012, OECD Publishing 2002, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5191qxf67rvk.pdf?expires=1361968955&id=id&accname=guest&checksum=DA758F716D1262D5BA-6E625F65B62732>

- Lackney Jeffery A. *Design Guidelines, Brain-Based Learning Research*, 2006, <http://www.designshare.com/index.php/articles/design-guidelines-brain-based-learning-research>

- Lackney Jeffery A. *33 Educational Design Principles for Schools and Community Learning Centers*, 2007, http://schoolstudio.typepad.com/school_design_studio/33-educational-design-pri.html

- Martinho M., Freire da Silva J.M. *Open Plan Schools in Portugal: Failure or Innovation?*, PEB Exchange, Programme on Educational Building 2008/12, OECD Publishing 2008, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5kzbrs218jwf.pdf?expires=1361953797&id=id&accname=guest&checksum=72DDFE-81FB792CCB82C02D19646CF06C>

- Nair Prakash, *Planning Technology Friendly School Buildings*, 2006, <http://www.designshare.com/index.php/articles/planning-technology-friendly-school-buildings>

- Nair Prakash, *The Classroom is Obsolete* [w:] *Education Week*, 2011, <http://fieldingnair.com/Publications/The%20Classroom%20is%20Obsolete%20-%20Ed%20Week.pdf>

- Rigolon Alessandro, *European design types for 21st century schools: an overview*, CELE Exchange 2010/13, OECD 2010, <http://www.oecd.org/education/educationeconomyandsociety/centreforeffectivelearningenvironmentscele/44708431.pdf>

- Stack Greg, *10 Current School Facility Features that are Obsolete*, June 2012, <http://schooldesignmatters.blogspot.com/2012/06/10-current-school-facility-features.html>

Pozycje polskojęzyczne

- Balcer-Zgraja Małgorzata, *Architektura budynku szkolnego lat najnowszych w aspekcie wpływów współczesnej techniki i wymagań społecznych*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008.

Autorka sformułowała trzy tezy odnoszące się do architektury szkół: 1. Budynek szkolny jest pierwszym ważnym miejscem publicznym w życiu młodego człowieka, architektonicznym wyróżnikiem w otoczeniu, nośnikiem informacji o kulturze społeczeństwa, znakiem czasu i miejsca. 2. Wymagania społeczne oraz współczesna technika i nowe technologie sprzyjają powstawaniu budynków szkolnych, które charakteryzuje różnorodność i duża oferta w zakresie rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych. 3. We współczesnych budynkach szkolnych zyskuje na znaczeniu przestrzeń publiczna szkoły, co znajduje odzwierciedlenie w ich układzie funkcjonalno-przestrzennym.

- Balcer-Zgraja Małgorzata, *Edukacja i architektura – dylematy współczesnej szkoły* [w:] *Teoria i praktyka w twórczości architektonicznej* Janusza A. Włodarczyka. Szkoła – edukacja i architektura, Międzynarodowa konferencja naukowa, Ustroń, 25 maja 2002, Białystok, Katedra Projektowania Architektonicznego, Wydział Architektury Politechniki Białostockiej 2002, s. 5-13.
- Barańska Katarzyna, *Przestrzeń nauki* [w:] *Architektura&Biznes* nr 4/2011, Firma wydawniczo-reklamowa RAM, Kraków 2011.
- Chodor Leszek, *Projekt koncepcyjny przedszkola ze żłobkiem*, Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, Wydział Architektury, Budownictwa i Sztuk Stosowanych, praca dyplomowa inżynierska, promotor inż. arch. Kinga Palus, Katowice 2010.
- Dągiel Małgorzata, *Znaczenie i przestrzeń – próba interpretacji wieloprzestrzenności szkoły* [w:] Nowicka M. [red.] *Nauczyciel i uczeń w przestrzeniach szkoły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002.
- Hempel-Kutek Agnieszka, *Przestrzeń edukacyjna obiektu szkolnego a metody kształcenia studium przypadku architektury dwóch typów szkół: przeciętnej szkoły kształcącej metodą tradycyjną i modelowej szkoły kształcącej metodą Marii Montessori*, rozprawa doktorska, promotor prof. Janusz A. Włodarczyk, Gdańsk 2010, http://pbc.gda.pl/Content/12835/phd_hempel-kutek_agnieszka.pdf

Rozprawa dotyczy analizy przestrzeni edukacyjnej – pomieszczeń i miejsc – w obiektach szkół podstawowych i gimnazjalnych pod kątem możliwości realizowania w nich kształcenia

według metody tradycyjnej, opartej na transmisji wiedzy, oraz metody Montessori. Autorka prezentuje szeroką gamę problemów związanych z projektowaniem szkół z perspektywy architekta, odnosząc się przy tym do potencjału tkwiącego w sposobie kreowania przestrzeni edukacyjnej w szkołach w celu wspierania efektywnego kształcenia. *Znając wymagania programowe określające treści kształcenia, architekt projektujący obiekt szkolny może zaproponować takie rozwiązania przestrzenne, w których owe treści mogą być przekazywane w optymalnych warunkach. Można nawet postawić tezę, że świadomość procesów, jakie zachodzą podczas przyswajania przez ucznia nowej wiedzy i umiejętności, pozwala architektom przyjść z pomocą pedagogom.*

- Jaworska K. *Pozycja ucznia w przestrzeni klasy i jej konotacje dydaktyczne*, praca magisterska, promotor prof. Aleksander Nalaskowski, UMK, Toruń 2002.
- Kossobucka Anna, *Ogród w przestrzeni szkoły* [w:] Suska-Wróbel R., Majcher I. [red.] *Dydaktyka biologii wobec wyzwań współczesności*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007, http://www.bioanko.strony.ug.edu.pl/do_pobrania/publikacje/Ogrod.pdf
- Nowicka Marzenna [red.] *Nauczyciel i uczeń w przestrzeniach szkoły: szkice z teorii i praktyki kształcenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2002.
- Nalaskowski Aleksander, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2002.

Bogato ilustrowana monografia, której celem jest zrozumienie istoty szkoły poprzez analizę jej przestrzeni i miejsc. W swojej dziedzinie pozycja dziś już klasyczna, która w dalszym ciągu nie ma sobie równych na polskim rynku wydawniczym. Autor – akademik, pedagog, a jednocześnie organizator i menadżer instytucji edukacyjnych – zabiera czytelnika do publicznych, prywatnych i intymnych przestrzeni szkoły. Jego krytyczne obserwacje i refleksje mają formę eseju, a sam autor określił metodę jako „swingowanie” badawcze.

- Nowicka Marzenna, *Odmiany przestrzeni w szkole* [w:] Nowicka Marzenna [red.] *Nauczyciel i uczeń w przestrzeniach szkoły. Szkice z teorii i praktyki kształcenia*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2002, s.15-29.

- Rokita Michał, *Projekt studialny szkoły podstawowej*, Kraków 2009.
- Sulikowska Anna, *Istniejące budynki szkolne a współczesne wymogi funkcjonalne*, praca licencjacka 2008/2009, promotor dr Piotr Szwiec, Wydział Artystyczny, Instytut Sztuk Pięknych, Zakład Architektury Wnętrz, Uniwersytet Zielonogórski 2009.
- Włodarczyk Janusz, *Architektura szkoły*, Arkady, Warszawa 1992.
- Włodarczyk Janusz, *Projektowanie szkoły podstawowej i przedszkola* (skrypt), Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 1992.
- Włodarczyk Janusz, Turecki Adam, Dolistowska Małgorzata, *Program użytkowy gimnazjum jako przestrzenna przekładnia programu nauczania funkcjonującego w wyniku wdrażania edukacji w Polsce od roku 1999*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2002.
- Grzela Magdalena, *Przestrzeń edukacji jako dośowność, metafora, fizyczność* [w:] 45 minut, Toruński Przegląd Oświatowy, <http://w3.man.torun.pl/~kpcen/45minut/2005/a2.htm>
- Kosmala Marek, *Plastikowy świat Radosnej Szkoły* [w:] Architektura Murator nr 03/2011.
- Kossobucka Anna, *Ogród szkolny – przestrzeń zaniechana?* [w:] Edukacja Biologiczna i Środowiskowa nr 4 (16)/2005.
- Leszczyńska Małgorzata, *Rola przestrzeni i miejsc szkoły w edukacji społeczeństwa informacyjnego*, Gazeta IT, 2003, <http://gazeta-it.pl/pl/edukacja/5131>
- Polak Marcin, *Czy budynki szkolne mogą być piękne i funkcjonalne*, Edunews.pl, 2011, <http://www.edunews.pl/system-edukacji/przyszlosc-edukacji/1674-czy-budynki-szkolne-moga-byc-piekne-i-funkcjonalne>
- Polak Marcin, *Nowa architektura edukacji*, Edunews.pl, 2011, <http://www.edunews.pl/system-edukacji/1378-nowa-architektura-edukacji-1>, <http://www.edunews.pl/system-edukacji/1379-nowa-architektura-edukacji-2>, <http://www.edunews.pl/system-edukacji/1413-nowa-architektura-edukacji-3>, <http://www.edunews.pl/system-edukacji/1414-nowa-architektura-edukacji-4>
- Polak Marcin, *Odpowiednie środowisko edukacyjne wpływa na jakość i wyniki edukacji*, Edunews.pl, 2009, <http://www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/innowacje-w-edukacji/715-odpowiednie-srodowisko-edukacyjne-wplywa-na-jakosc-i-wyniki-edukacji>
- *Przyjazna przestrzeń w praktyce* [w:] *Innowacje w edukacji*. Dodatek tematyczny do miesięcznika „Dyrektor Szkoły” nr 10(190)/2009.
- Rasmus-Zgorzelska Agnieszka, *Architektura edukacji*, Architektura Murator nr 2/2011.

Artykuły w Internecie lub prasie krajowej

- Andrzejczak Agnieszka, *Lekcje poza szkołą – otwarte przestrzenie edukacyjne*, Edunews.pl, 2009, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/badania/696-lekcja-pozza-szkola-otwarte-przestrzenie-edukacyjne>
- Architektura&Biznes, numery tematyczne: Architektura i edukacja nr 9/2006; Architektura dla dzieci nr 10/2006; Edukacja nr 4/2011.
- Drachal Halina, *Decybele szkodzą*, Głos Nauczycielski nr 2/2009, <http://archiwalna.glos.pl/druk.php?id=105612&pkt=2>
- Drzażdżewski Stanisław, *Nowy podział ról w edukacji*, Edunews.pl, 2011, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/opinie/1396-nowy-podzial-rol-w-edukacji>
- Drzewiecki Piotr, *Przestrzeń dla edukacji. O architekturze szkolnej*, Edunews.pl, 2009, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/opinie/820>
- **Iwona Moczydłowska** jest nauczycielem konsultantem w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Siedlcach.